

Od rovnováhy strachu k rovnováze opatrnosti (Jaderné zbraně po skončení studené války)

V létě roku 1998 dvě země indického subkontinentu - Indie a Pákistán - provedly jaderné výbuchy. To zapůsobilo jako rušivý jev v období určitého klidu daného tím, že po skončení studené války se stále více prosazoval proces demilitarizace a zejména pak denuklearizace mezinárodních vztahů. Ukázalo se, že ne v celém světě platí zásady, že o síle a vlivu států stále více rozhoduje jejich ekonomická síla a stále méně pak jejich síla vojenská. Do popředí pozornosti komentářů světového tisku i odborných publikací se znovu dostaly otázky spojené s existencí jaderných zbraní a s jejich úlohou v mezinárodních vztazích. Velkou diskusi vzbudilo například vystoupení ministra zahraničí SRN Joschky Fischera, ve kterém navrhoval, aby se NATO vzdalo své současné strategie, podle níž si v případech odvety proti jakémukoli (tedy i nenukleárnímu) útoku vyhrazuje právo použít jaderné zbraně jako první. Tyto otázky však mají svoji minulost, přítomnost a také budoucnost.

Minulost jaderných zbraní

Pokud jde o minulost, je třeba připomenout, že jaderné zbraně se staly jedním ze symbolů studené války. Po celou dobu své existence měly řadu stoupců, ale také nemálo odpůrců. Ti kritizovali především použití jaderných zbraní v roce 1945, přičemž se nejčastěji odvolávali na názor generála Eisenhowera, který v té době tvrdil, že Japonsko již bylo fakticky poraženo, a proto bylo použití jaderných zbraní zbytečné.

Připomínali rovněž slova J. Byrnesa, který v té době byl státním tajemníkem prezidenta Trumana a později přiznal, že „použití jaderné zbraně nebylo nutné k vítězství nad Japonskem. Hlavním smyslem vlastnictví této zbraně bylo zkrotit Rusy. Použití bomby nám mělo umožnit, abychom diktovali naše podmínky po skončení války“ (1).

Podobně vyznívá i závěr, že „kdyby jaderná bomba byla použita o dva roky dříve, po Pearl Harboru, otázka by bývala stála jinak. V roce 1945 však situace byla zcela odlišná. Odpálení bomby pod záminkou ukončení války obsahovalo poselství. Dalo všem spojencům a přátelům Američanů pochopit, kdo má na to, aby vnucoval svoji vůli. Jako akt nejvyššího násilí sloužilo vrchovatou měrou americkým strategickým záměrům po dobu téměř půl století“ (2). A tak již vzápětí po skončení studené války došli kritikové k závěru, že použití jaderných zbraní v srpnu 1945 „nemělo žádné vojenské opodstatnění a představovalo první krok ke globální strategii studené války, jež se tím právě zrodila. Tajemství této zbraně a její použití měly umožnit úplnou změnu diplomatické rovnováhy sil z druhé světové války. Mělo dát možnost diktovat Stalinovi“ (3).

Netrvalo však dlouho a SSSR zvládl tajemství jaderné zbraně - jaderný monopol se proměnil v duopol. Později se členy tzv. jaderného klubu staly Velká Británie, Francie a Čína. V americko-sovětských vztazích, které po celou dobu studené války byly hlavní osou a páteří bipolární konfrontace mezi Východem a Západem, se začalo prosazovat vzájemné jaderné odstrašování. Jeho stinnou stránkou bylo nadměrné spoléhání na jaderné zbraně jakožto nosný nástroj bezpečnostní politiky. Důsledkem toho bylo vojenské napětí ve vztazích mezi Východem a Západem a zejména pak závody v jaderném zbrojení.

Velmi škodlivé byly různé mýty, které se kolem jaderných zbraní postupně vytvořily. Výstižně je pojmenoval jeden z bývalých předních aktérů studené války - americký ministr obrany Robert McNamara. Upozornil především na mýtus převahy protivníka (protivník

je na tom lépe, a proto je nutné dále modernizovat vlastní jaderný potenciál), **mýtus nevýhodnosti jednání o kontrole zbrojení** (jednání jsou výhodná pro druhou, oslabují nás v oblastech, na které jsme vynaložili velké prostředky), **mýtus technologického náskoku protivníka** (ten je potřeba dohnat zavedením nových systémů jaderných zbraní) a další (4). **Jaderné zbraně se stále více přeměňovaly v samoučel, který se vymykal politické kontrole.**

Pokud jde o stoupence jaderných zbraní, ti právem namítali a nadále namítají, že právě díky jaderným zbraním se podařilo dosáhnout, že po celou dobu studené války nepropukl mezi jejími protagonisty žádný ozbrojený konflikt - ani jaderný, ale ani konvenční. A právě tím jaderné odstrašování, i přes mnoho výše zmiňovaných negativních vedlejších účinků, splnilo své poslání.

Jedním z mnoha, kteří toto stanovisko zastávají, je francouzský odborník na jaderné zbraně Pascal Boniface, ředitel Ústavu mezinárodních strategických vztahů v Paříži. V roce 1996 vydal knihu pod názvem „Protí jadernému revizionismu“, v níž se s velkým nasazením zastává důsledně odstrašovacího poslání jaderných zbraní, které by měly plnit výlučně politické a nikoli vojenské poslání. Zároveň s tím jednoznačně odsuzuje veškeré snahy o zneužití jaderných zbraní k dosahování vojenských cílů.

Přítomnost jaderných zbraní

Konec studené války vytvořil novou situaci, ve které se hovoří o „mezinárodních jaderných vztazích“, což je společný jmenovatel pro úlohu, kterou hrají jaderné zbraně ve dvou základních oblastech mezinárodních bezpečnostních vztahů : a) kontrola zbrojení a odzbrojení a b) jaderné odstrašování. Pokud jde o kontrolu zbrojení a o odzbrojení, jejich prvořadým cílem je zabránit rozšiřování jaderných zbraní do dalších zemí a oblastí (5). **Odzbrojení** jakožto jeden z možných způsobů uspořádání mezinárodních vztahů vychází z ideologie pacifismu a za cíl si klade co největší omezení prostředků vedení války a odstranění hrozby vzniku války. **Kontrola zbrojení** je západní koncepcí, která se od svého počátku profilovala jako součást filozofie odstrašování. Jejím posláním je udržovat napětí pod kritickým prahem a hlavním prostředkem jsou jednání.

Nejdůležitějšími jednáními fóry kontroly zbrojení dnes jsou jednání o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (Comprehensive Test Ban Treaty - CTBT), jednání o zastavení výroby štěpných materiálů pro výrobu jaderných zbraní (Fissile Material Cut off Treaty - FMCT) a především pak jednání o nešíření jaderných zbraní - NPT (Non Proliferation Treaty). V oblasti jaderného odzbrojení jde především o snižování počtu jaderných hlavic a jejím hlavním jednáním fórem jsou jednání Start.

Kontrola jaderného zbrojení po skončení studené války

Po skončení studené války jednoznačně převládají pozitivní tendence. Trvale narůstá význam politických přístupů a nástrojů a snižuje se význam nástrojů vojenských, zejména pak jaderných zbraní. **Namísto dřívější konfrontace** nastoupila **kooperace** bývalých protivníků.

Ve smlouvě Start I z července 1991 se oba hlavní aktéři dřívější konfrontace zavázali k tomu, že sníží počty svých jaderných hlavic na 6000, smlouva Start II 1993 snížila počty hlavic o plnou polovinu a očekává se, že smlouva Start III by měla vést k dalšímu snížení o polovinu. Velkým přínosem se stalo stažení jaderných zbraní bývalého SSSR z území všech někdejších svazových republik. Na bezjaderný statut přistoupila i Ukrajina, která dokonce přišla s návrhem na přetvoření celé střední Evropy v oblast bez jaderných zbraní.

Hrozba, nebo naděje?

K pozitivnímu trendu odzbrojování se připojily i dva jaderné státy řazené do tzv. druhé kategorie (second tier), tedy Francie a Velká Británie. Francie zrušila základnu strategických řízených střel typu země - země na plateau d'Albion, zbavila se tzv. předstrategických jaderných zbraní (Pluton, které měly být nahrazeny typem Hades), snížila počet jaderných ponorek SNLE na čtyři a počet letadlových lodí na jednu. Velká Británie si uchovala tzv. nestrategickou kapacitu spočívající na řízených střelách Trident II (amerického původu) upevněných na jaderných ponorkách. USA, Rusko, Francie a Velká Británie jsou země s největším jaderným potenciálem a především s nejnadvýšší kulturou přístupu k jaderným zbraním. Tím pádem mají určující vliv na nanejvýš citlivou oblast mezinárodních jaderných vztahů. Díky jim se minulostí stala někdejší rovnováha strachu a její místo zaujala rovnováha opatrnosti. To je velmi důležitý příznivý trend mezinárodních jaderných vztahů po skončení studené války.

Součástí pozitivního vývoje se stalo rovněž rozhodnutí Brazílie a Alžírka, které se vzdaly svých jaderných programů, dále pak rozhodnutí nové vlády v JAR, která dobrovolně zničila šest jaderných bomb vyrobených za předchozího režimu a v neposlední řadě pak i zničení kapacit jaderného průmyslu v Iráku.

Aktivita stoupců jaderného odzbrojení

Na globální úrovni se zastavily závody v jaderném zbrojení, namísto militarizace nebo nuklearizace mezinárodních vztahů, typické pro období studené války, se stále více prosazuje denuklearizace, kooperace a priorita politických přístupů.

Zesílily i aktivity stoupců úplného jaderného odzbrojení, zejména pak pugwaského hnutí (6), které ve své deklaraci z 8. 4. 1997 znovu vyzvalo k odstranění všech jaderných zbraní a k vytvoření celosvětového orgánu, který by se na základě důvěry a jednání zabýval řešením otázek bezpečnosti v celosvětovém měřítku.

K myšlence úplné likvidace jaderných zbraní se přihlásila i závěrečná zpráva Canberrské komise, mezi jejímiž signatáři jsou mj. bývalý americký obrana R. McNamara (byl ve funkci ve vypjaté době karibské krize), generál Butler, bývalý francouzský premiér M. Rocard, někdejší náčelník generálního štábu Velké Británie Garner, dále pak zástupci ze Švédska, Číny, Japonska, Egypta a dalších zemí. Ti vyzvali stávající jaderné státy k postupné likvidaci jejich potenciálů a další státy pak k tomu, aby se k takovému postupu připojili. Volání po zrušení jaderných zbraní přišlo i přímo z USA. Ve zprávě nazvané „An American Legacy: Building a Nuclear Free World“ se její signatáři (mezi nimi jsou i bývalí američtí generálové Butler a Goodpaster - bývalý velitel spojeneckých ozbrojených sil NATO v Evropě) shodli v závěru, že jaderné zbraně jsou svým založením nebezpečné, vojensky neúčinné a morálně neudržitelné.

Změny v odstrašovací strategii jaderných států

V důsledku všech těchto aktivit se do zcela nového světla dostala myšlenka světa bez jaderných zbraní. Ještě před 10 lety byla pokládána především za názor přesvědčených idealistů zastávajících názor, že svět bez jaderných zbraní bude lepší nežli život v jejich stínu. Stejně tak byla považována za čistou spekulaci, za provokaci nebo za kouřovou clonu tzv. mírotvorců, kteří zároveň s výzvami k jadernému ozbrojení posilovali své jaderné potenciály. Po zániku systému heterogenní bipolarity však scénář světa bez jaderných zbraní přestal mít čistě imaginární charakter. Postupně se vytvořilo

prostředí, v němž „vojenský atom prožívá vážnou krizi identity. Pro mezinárodní společenství se odstranění jaderných zbraní stalo přijatelnějším cílem“ (7). Neznamená to sice, že jaderné odzbrojení by bylo na pořadu dne nebo že by bylo jednoznačným trendem pro počátek 21. století. Zároveň to však znamená, že myšlenka jaderného odzbrojení již nemůže být a také není podceňována jakoby se jednalo o přání snů jako tomu bylo v předchozích dekadách.

Žádný ze členů jaderného klubu zatím nevyhlásil za svůj cíl úplnou likvidaci svých potenciálů. Každý z nich k tomu má své důvody. Pro Rusko se jaderné zbraně staly posledním symbolem velmoci. USA si chtějí své jaderné zbraně uchovat především proto, aby mohly vyvažovat ruský potenciál a čelit rizikům proliferace. Pro Francii jsou jaderné zbraně nadále symbolem její prestiže. Čína považuje své jaderné zbraně za důležitý prvek v poměru sil ve vztahu k Rusku a stejně tak za symbol svého velmocenského statutu v Asii.

Na druhé straně se však prosazuje **nový trend**, který je velmi přínosný - všech pět členů jaderného klubu uskutečnilo tzv. **detargetting** - jejich **hlavice již nejsou zaměřeny na žádné konkrétní cíle**. To samo je změnou obrovského významu. **Ve srovnání s minulostí se hluboko do pozadí strategických úvah propadly eskalační stupně scénářů jaderných konfliktů**. Francouzský odborník na bezpečnostní politiku, poslanec P. Lellouche, dokonce zastává názor, že tyto scénáře již ztratily svoji užitečnost a že nastala jakási **strategická pauza** (8).

Vytvořila se **nová vazba mezi jaderným odstrašováním a jaderným odzbrojením**. Tyto dva klíčové pojmy již nelze stavět do protikladu, neboť se staly navzájem slučitelnými, a také se vzájemně doplňují. Každý z jaderných států musí hledat **rovnováhu mezi nezbytností odzbrojení, které je na vzestupu a požadavky na odstrašování, které se stále snižují**. Jaderné odstrašování po celé období po skončení studené války stále více směřuje k tomu, aby se opíralo o minimální dostatečnost. A právě tím ostatní jaderné státy blíží ke koncepci, kterou se vždy řídila Francie.

Nástup nových jaderných států

Na druhé straně se však projeví a trvale sílí i problémy, a to zejména v oblasti normativní a procedurální. Odvíjejí se od stanovisek a chování států, které se nehlásí k cílům NPT a CTBT.

Např. William Walker (9) dělí státy podle jejich postojů k jaderným zbraním do čtyř kategorií. Do první kategorie řadí dva aktéry - USA a Rusko. Ve druhé kategorii vidí tři tzv. diváky - Velkou Británii, Francii a Čínu. Státy těchto dvou kategorií mají oficiální, mezinárodně uznávaný statut jaderných států - nuclear weapon state (NWS) v angličtině, état doté d'armes nucléaires (EDAN) ve francouzštině. Do třetí kategorie zahrnuje tři státy stojící takzvaně mimo rámec - Izrael, Indie a Pákistán. Ty nemají mezinárodně uznávaný statut jaderných států, nicméně jaderné zbraně již vlastní. Jejich stavy jsou odhadovány na 100 jaderných hlavíc v Izraeli, přes 60 v Indii a 25 v Pákistánu (10).

Jaderné zkoušky, které v květnu 1998 uskutečnily Indie a Pákistán, se staly mezníkem v narůstání problémů na rozhraní druhé a třetí kategorie jaderných států.

Mezi dvěma z nich, Čínou a Indií dlouhodobě panovaly napětí a nedůvěra. Počet jaderných hlavíc Číny se pohybuje okolo 400, z toho je jedna třetina taktických. Navíc Čína pokračuje v modernizaci svého jaderného potenciálu, přičemž hlavní důraz klade na miniaturizaci hlavíc a na zvyšování dosahu strategických střel umístěných na jaderných ponorkách (v současné době se jedná o střely D 31

s dosahem 8000 km, v roce 2010 by měly do výzbroje přijít střely D 41 s dosahem 12 000 km). Pokud jde o geopolitické souvislosti jaderných pokusů v Indii a v Pákistánu, významný francouzský politolog P.-M. de la Gorce připomíná, že dvěma nejsilnějšími státy v Asii doposud byly Japonsko a Čína, zatímco Indie takřka bojovně o své místo na slunci a stále více v ní sílil pocit strategického obklíčení. Tři hlavní důvody tohoto pocitu uvedl Ústav obranných studií a analýz v Dillí: Indický oceán se ocitl pod kontrolou amerického námořnictva, narůstala vojenská síla Pákistánu a narůstala celková síla Číny, zvláště potom, co se zbavila zátěže rivality se SSSR.

Pákistán je jedním ze strategických partnerů USA a jeho význam ještě více vzrostl po skončení studené války. Je nástupištem amerického vlivu do oblastí bohatých na naftu a zemní plyn, které byly součástí SSSR - jde zejména o Turkmenistán. Nezastupitelnost Pákistánu spočívá v tom, že bývalé sovětské republiky orientuje na jihovýchod a na jihozápad, a tím brání v obnovení něčeho na způsob bývalého Sovětského svazu. P.-M. de la Gorce dochází k závěru, že po jaderných pokusech jsou v Asii již tři póly - Japonsko, Čína a Indie, „která se vyvíhla na úroveň velmocí“ (11).

Dalším důležitým motivem rozhodování indických strategií byl silný pocit izolace v důsledku rusko - amerického sblížení a zároveň s tím i trvalý vzestup ekonomické i politické síly Číny. Souběžně s tím působil rovněž pocit jakéhosi jaderného apartheidu, daného tím, že stávající jaderné státy bránily tomu, aby Indie získala jaderný statut. A tak se Indové považovali za „oběti nemorálního uspořádání a těžce nesli podřadné postavení, v němž je držely silové struktury, na které Indie měla malý vliv“ (12).

Otazníky nad budoucností jaderných zbraní

Co můžeme od nových jaderných států očekávat? Jedna z často používaných tezí zní, že tyto státy se vyznačují prudkým demografickým nárůstem a z toho vyplývajícími problémy, většina z nich má diktátorské režimy, spory o hranice se svými sousedy a další nedostatky.

Např. náměstek amerického ministra obrany je přesvědčen, že pro tyto státy se získání jaderných zbraní stalo nástrojem k naplnění regionálních ambicí a k posílení jejich statusu ve vztahu k sousedům. Výslovně pak píše dokonce o tom, že lídři těchto států by v případě proliferace ZHN „nebyli dostatečně odstrašováni od použití jaderných zbraní, protože tito vůdci by náklady nepovažovali za dostatečně velké ani v případě jaderné odvety. Zkušenost ukazuje, že řada diktátorů je lhostejná k dostavání klíčových nástrojů státní kontroly nebo k přežití jejich vlastních režimů!“ (13).

Jako antiteze toho přístupu vyznívají názory již vzpomínaného P. Boniface, který je předním francouzským odborníkem na otázky jaderných zbraní a jaderného odstrašování. Tezi o iracionalitě předáků zemí třetího světa považuje za od základu iracionální. Především z toho důvodu, že zatím nebylo dokázáno, proč by nárůst obyvatelstva musel vést k rozhodnutí použít jaderné zbraně. Dále nesouhlasí s názorem, že odmítavý vztah k demokracii by měl diktátory z rozvojového světa měnit na kandidáty na sebevraždy. Ti podle něj naopak mají ohromnou vůli a schopnost přežít. P. Boniface připomíná, že před více jak 30 lety se Američané obávali, že v iracionální rozhodnutí by mohl vyústit de Gaullov nacionalismus nebo Mao Ce-tungův fanatický militantismus, ale nakonec se nikdy nic takového nestalo. Zdůrazňuje, že irácký diktátor Saddám Husajn udělal řadu hrubých chyb, nikdy se však nedopustil chyb nenapravitelných, vždycky se zastavil dříve, než ohrozil přežití své vlastní i svého režimu. I on podle P. Boniface respektoval logiku odstrašování - nikdy nepoužil své chemické zbraně - ani proti americkým vojákům v době války o Perský záliv, ani proti Izraeli, přestože tím jednou vyhrožoval (14).

Klady a záporny pocitu nenapadnutelnosti

Možné je i to, že nové jaderné státy se budou cítit nenapadnutelné jak jadernými, tak i konvenčními zbraněmi. Pozitivní stránkou takovéto percepce jejich bezpečnostní situace by mohlo být snížení rizika jejich vzájemných ozbrojených konfliktů. Mezi zeměmi

v trojúhelníku Čína, Indie Pákistán jsou výrazné rozdíly z hlediska jejich ekonomické, demografické či vojenské síly.

Rozdílná je i jejich motivace - Indie v jaderných zbraních spatřuje, podobně jako kdysi Francie, nástroj k posílení své mezinárodní prestiže a velikosti. Pákistán má částečně tutěž motivaci, ještě více však mu jde nástroj obrany vůči Indii. Navíc se Pákistán bude moci pyšnit tím, že je prvním muslimským státem, který se zmocnil jaderné zbraně. V této souvislosti však např. francouzský generál A. Lamballe dochází k závěru, že nic nenásvědčuje tomu, že by Pákistán své jaderné zbraně nabízel také dalším muslimským zemím, aby z nich učinil jakousi „islámskou bombu“ (15).

Mezi Čínou, Indií a Pákistánem tak mohou nastat podobné jaderné vztahy jako v 60. letech mezi USA, SSSR, USA, SSSR, Velkou Británií, Francií a Čínou - i když srovnání jejich jaderných potenciálů vykazovalo výrazné kvalitativní i kvantitativní rozdíly, každý z nich se díky vlastnictví jaderných zbraní stal nedotknutelnou svatyní. Plně se prosadil fenomén vyrovnávací síly atomu a na jeho základě spolehlivě působilo i odstrašování slabšího proti silnějšímu. Řečeno slovy jednoho z klíčových činitelů tehdejší doby, francouzského prezidenta Ch. de Gaulla, i malý jaderný stát měl schopnost urvat případnému agresorovi paži a díky tomu mezi jadernými státy nevypukl ani jaderný, ale ani konvenční konflikt.

Skutečnost, že Indie a Pákistán si takřkajíc samy udělily statut jaderných států jistě není cestou k vyřešení kašmírského problému ani zárukou, že mezi nimi již nebudou propukat žádné další konflikty. Nicméně nový prvek v této oblasti - „jaderné odstrašování by Indii a Pákistán mohlo vést k tomu, že se zdrží eskalace konfliktů v totální válku“ (16).

Ve snížení rizika indicko - pákistánské války můžeme spatřovat **pozitivní dopad**, ale i ten obsahuje přinejmenším **dva možné paradoxy**. V případě příznivého vývoje by se tak mohla potvrdit obecná zkušenost, že „vojenská síla může hrát životně důležitou roli v rámci respektování dlouhodobé stability“ (17). Tak by mohl být založen pozitivní trend posilování stability v oblasti indického subkontinentu.

Na **druhé straně** by se však mohl **prosadit i nepříznivý trend**. V Asii totiž vznikla rozsáhlá oblast s jadernými zbraněmi, v níž se může zopakovat neblahá zkušenost závodů v jaderných zbrojení, která byla stále větší zátěží ve vztazích mezi Východem a Západem až do nástupu M. S. Gorbačova do nejvyšší funkce v tehdejší SSSR. A navíc Indie ani Pákistán nemají potřebné pozorovací družice, ani sofistikované systémy včasného varování a předcházení falešným poplachům, a tak by se mohlo stát, že jejich nejvyšší politici a vojenští by v kritických situacích mohli rozhodovat na základě domněnek, neověřených zpravodajských hlášení a spekulací.

Na to ostatně upozorňuje i vědecký ředitel francouzské nadace pro obranné studie F. Géré, když varuje před rizikem jaderných úderů v důsledku technických omylů nebo ztráty politické kontroly (18). Pro vzájemné jaderné vztahy mezi Indií a Pákistánem je tedy důležité, aby nastolily systém kontroly zbrojení a opatření ke vzájemné důvěře.

Pocit nenapadnutelnosti na straně nových jaderných států však má i svou stinnou stránku. Některý z nich by mohl podlehnout pokušení zaútočit na nejaderný stát ve svém sousedství nebo ve své blízkosti. Mohl by se totiž domnívat, že může těžit z jaderné sanktuarizace svého území, že díky vlastnictví jaderných zbraní se stal nedotknutelnou svatyní, a proto se nemusí obávat ani akcí mezinárodního společenství a může se tedy chovat neohroženě a beztretně. Právě to je důvod, proč tyto státy dostaly název anglický název „rogue states“ nebo francouzský název „les etats - perturbateurs“ - tedy darebácké respektive výtržnické státy. Hypotéza darebáckého chování v mezinárodních jaderných vztazích dostane podstatně konkrétnější obrysy, když si připomeneme, že na čelní lince států této kategorie se nachází Irák, který také usiluje o získání statusu jaderného státu. Kdyby S. Husajn v roce

1991 vlastnil jaderné zbraně, pak by mohl kalkulovat s tím, že USA by mnohem víc váhaly s akcí typu Pouštní bouře a jeho vpád do Kuvajtu by tak mohl zůstat nepotrestán. V této souvislosti např. francouzský odborník O. Debouzy hovoří o možném nebezpečí „agresivní sanktuarizace“ za strany nových jaderných států (19).

Možné trendy dalšího vývoje mezinárodních jaderných vztahů

Nástin základních problémů mezinárodních jaderných vztahů lze uzavřít zdůrazněním vzájemné propojenosti mezi jejich třemi základními fenomény - odzbrojením, proliferací a odstrašováním. Pokud jde o první z nich, nic zatím nenasvědčuje, že kterákoliv z jaderných velmocí by vůbec uvažovala o tom, že by se někdy zcela zřekla jaderných zbraní. Lze očekávat, že tyto velmoci budou nadále říkat „ne“ úplnému odstranění jaderných zbraní, „ano“ snižování jejich množství.

A právě v tom je jedno z úskalí pro druhý fenomén. Boji proti proliferaci jaderných zbraní totiž neprospívá, když státy s jaderným statutem brání dalším státům, aby se staly členy jejich klubu. Jistotou je rovněž to, že proliferace může oslabovat odstrašování, může jej - stejně jako v minulosti nadměrné jaderné zbrojení - banalizovat.

Nadále budou zaznívat výhrady, že jde o problém „n+1“, kdy členové klubu nechtějí mezi sebe pustit nikoho nového. Jedním z řešení by mohlo být jednání P5 (všichni stávající členové jaderného klubu) + 1 + 1, tedy jakási obdoba G7 + 1. Touto cestou by se mohlo podařit to, že dva nové jaderné státy by se postupně zapojily do procesu TNP, CTBT a MTCR (20). Pokračování proliferace a stejně tak i případná úplná likvidace všech jaderných zbraní by mohly oslabit odstrašování a tím pádem i mezinárodní stabilitu. Teprve další vývoj ukáže, jakým směrem se budou dále ubírat mezinárodní jaderné vztahy nejen se severní, ale zejména na jižní polokouli.

Zvažování důsledků nástupu nových jaderných států tedy vyúsťuje jak ve větší či menší znepokojení a pesimismus (a to povětšinou), tak i v optimistické závěry. Potvrzuje se, že v důsledku proliferace je velmi nesnadné předvídat budoucnost jaderných zbraní.

Pravděpodobně se nemusíme obávat opětovného oživení ruského militarismu a návratu jaderných scénářů ve vztazích mezi Východem a Západem. Militarizace nebo nuklearizace mezinárodních vztahů a sprádnání scénářů by se však mohla přesunout do Asie (21).

Jednou z možností, jak tomu zabránit, je, že stávajících pět jaderných států vezme na vědomí tu skutečnost, že zejména v případě Indie se získání jaderného statutu stalo nezvratnou skutečností. Dalším krokem stávajících členů jaderného klubu by se mohlo stát, že by Indie a Pákistán postupně zapojili do rámce jednání NPT, CTBT a FMCT, jak to navrhuje již vzpomínaný J. Walker. Jednou z možností by podle něho mohlo být fórum 2 (USA a Rusko) + 3 (Francie, Velká Británie a ČLR) + 3 (Izrael, Indie a Pákistán) + 183 (státy bez jaderných zbraní) anebo dokonce 4 (USA, Rusko, Francie a Velká Británie) + 3 (USA, Rusko, ČLR) + 3 (ČLR, Indie, Pákistán) + 1 (Izrael) + 183 (22).

* * *

Možností k jednání je tedy více. Pokud by některá z nich uspěla, pak by rozšíření počtu jaderných států nemuselo mít destabilizující účinky na mezinárodní jaderné vztahy ani ve světovém, ani v regionálním měřítku. Dva nové jaderné státy by nemusely být jednou provždy v postavení bořitelů procesu kontroly jaderného zbrojení a mohly by se do něj

postupně zapojit. Tak by mohl nastat pozitivní paradox - nástup dvou nových jaderných států by se mohl stát katalyzátorem nové etapy a nových procedur kontroly jaderného zbrojení jakožto jednoho z hlavních pilířů mezinárodních jaderných vztahů.

Poznámky:

1. Leahy W.: Was There. New York 1956.
2. Bomnier A.: Pourquoi la stratégie? In: Défense nationale, s. 106.
3. Le Monde diplomatique, Aout 1990, s. 20.
4. McNamara R.: Blundering into Disaster. Pantheon Books, New York 1986.
5. In: Boniface P.: Désarmement. In: Dictionnaire des relations internationales, Paris 1997, s. 88-96.
6. Jeho zakladateli se v roce 1957 stali A. Einstein, F. Joliot - Curie a B. Russel, kteří byli vedeni snahou sdružit atomové vědce celého světa do boje proti jaderným zbraním a zejména proti hrozbě jaderné války. Později však do svých řad postupně přibralo i politology, ekonomy, bývalé politiky a vojáky.
7. Boniface P.: Les enjeux du désarmement nucléaire pour la France. In: La revue internationale et stratégique, No. 30, Été 1998, s. 16.
8. Lellouche P.: L énigme du désarmement nucléaire. In: La Revue Internationale et Stratégique, No. 30, été 198, s. 45.
9. Walker W.: International nuclear relations after the Indian and Pakistan test explosions. In.: International Affairs, July 1998, s. 505-528.
10. Duval M.: L arme nucléaire dans le monde: état des lieux". In: Défense nationale.
11. de la Gorce P.-M.: Paysage asiatique apres la bombe. In: Le Monde diplomatique, Septembre 1998, s. 15.
12. Walker W., cit. dílo, s. 511.
13. Slocombe W.: Is there still a role for nuclear deterrence? In: NATO Review, November-December 1997, s. 25.
14. Blíže viz: Boniface P.: Contre le révisionnisme nucléaire, Paris 1994, s. 61-68.
15. Lamballe A.: Politique nucléaire du Pakistan. In: Perspectives stratégiques, Juin-Juillet 1998, s. 6.
16. Perkovich G.: Nuclear Proliferation. In.: Foreign Policy, Fall 198, s. 14.
17. Freedman: Military power and political influence. In: International Affairs 74, 4(1998), s. 778.
18. Géré F.: La fin du club n est pas la fin de l Histoire. In.: Perspectives stratégiques, Juin-Juillet 1998, s. 2.
19. Debouzy O.: La dissuasion nucléaire a l ere du vide. In.: Politique étrangere 3/ 97, s. 324-325.
20. Blíže viz: Géré F., cit. dílo, s. 2.
21. Blíže viz: Lellouche P., cit. dílo, s. 48.
22. Walker W., cit. dílo, s. 519-522.